

BESEDNIK.

Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo.

Izhaja 10. in 25. vsakega mesca.

Veljá celoletno 2 gold. 50 kraje. — polletno 1 gold. 30 kraje.

List 5.

V Celovcu 10. marca 1873.

Leto V.

Slepi berač pa nja otrok.

(Povest s kmetov; posl. J. Božič.)

(Konec.)

Leta tekó. Misel na zanemarjenega otroka vodi in njegovej soprogi marsiktero veselje pogrení. Kakor megla se je vlačila nad njihovima glavama. Ni se dala iz glave izbiti, dà, še to jo je nekako pomnoževalo, ker soproga ni imela otrok.

Nekega dne je bila vodjeva žena namenjena na sprehod se peljati. Kočija jo čaka v veži, s ktere se je hodilo tudi v ječo. Soproga je bila že s služabnikom pred vežjo, ali do kočije še ne more, ker je ravno prišel voz z novimi jetniki. Bila je to majbna, žalostna družina, ki je gredé skozi vežo imenitno gospó zadrževala. V sredi med žandarmi stopa z nekim zaupljivim obrazom nekaj jetnikov, morda že starih znancev, in med njimi tudi par tacih obrazov, ki bi jih tudi najslabši malar gerše namalati ne mogel — take človeške podobe, v kterih je bila hudobija kakor vtelesena videti. Bila sta dva požigalca. Ker ju nek kerčmar ni hotel več v svoji hiši imeti, zato ker mu nista hotla ali mogla več stanovnine plačevati, zažgala sta mu jo in tako pozneje pravici v roke prišla. Glasoviti Brankobrančini bi ju javaljne hotel kot svoja nekdanja tovarša spoznati. In vendar je bil eden izmed nju prav tisti angleški klóven ali burkež, drugi pa njegova ljubica, bivša komedijantova žena.

V sredi med jetniki pa je stopal mladeneč rumenkastih las, modrih očí, in milega neznansko žalostnega obraza. Okoli vratú je nosil bakreno svetinjico, kakor jo prinesó véasi učenci za pohvalo iz šole.

Kaj pa počne zdaj gospá? Ogleduje se po jetnikih in ko zapazi obraz mladenča in svetinjico okoli vratú, namah zarudí jej lice. Koj potem postane bleda ko smert in da ne bi bil služabnik jej na pomoč priskočil, zgrudila bi se bila gotovo na tla. To se je preočitno zgodilo, da ne bi bili vsi zapazili. Vse gleda na mlado lepo gospó. Tudi prišli mladeneč. Naenkrat postane tudi on rudeč in bled ob enem ter stoji kakor pribit in kar nič ne čuti, ko ga žandarem precej dobro s puškinim kopitom po herbtu sune ter naprej potisne. On pa se ne zmeni zato, marveč nepremakljivo na gospo gleda in proti njej roke vzdiguje. Kaj, ali jo mar hoče objeti? Naka! On le čaka, da bi se mu gospá v naročje vergla. Tako je budé sanjal gori pod streho v svojem zračnem ležišču pod stopnicami. To je bila tista lepa žena z ru-

menkastimi lasmi in modrimi očmi, ki ga je v sanjah tako milo pogledala, objela in moj „sin“ imenovala. A zdaj ga ne objame! Služabnik pelje tresočó zdajci nazaj. Mladeneč pa gleda za-njo, kakor za kako čudno zvezdo, ki se naenkrat uterne in je ni več. Zdaj mu jih pa žandarem še toplejše pridaja in on mora naprej. To pa niso bile nobene sanje in tudi niso mogle biti; kajti ta gospá nikakor ni mogla biti káka komedijantovka in tukaj tudi ni bilo tistega mosta, na katerem jo je v sanjah videl; nak, tù je bil le tisti most, po katerem se hodi iz življenja v smert, iz družbe poštenih ljudi med sodergo vsake baže!

Na sprehod danes ni bilo več misliti. Gospá gre v svoje sobe ter hitro dá poklicati vodjo, naj k njej pride. Pogovarjata se potem dolgo, prav dolgo. Potem pa gre vodja v svojo pisarno ter dá po jetničarju poklicati ravno prišlega mladenča, otroka slepega berača.

Kmalu stoji ta pred njim v pisarni. Ostro ga prime vodja ter mu ukaže, naj pové zdaj odkritoserčno in natančno vse, kar vé o sebi se spomniti. Mladeneč to stori. A vodji še vendar ni bilo zadosti, še več in več bi bil rad od njega zvedel. Kakor znano, bilo je to, kar je pripovedoval o svojem življenju, kaj priprosto pa žalostno; le to, kako so ga bili vjéli in potem obsodili, bilo je nekako mikavno, posebno za sodnika. Okoliščine, ki so zoper njega pričale, bile so tako prepričalne, da ga je moral tudi najmiloserčniši sodnik obsoditi. Tudi to, kako je vse pripovedoval in tožbo skušal ovreči, ni prav za prav nasprotovalo obsojenju. To pa, kar je o šterkolinu pravil, bilo je tako nedoločno in temno, da kar nič niso mogli zaznati, kje in kako bi se dalo o tistem šterkolinu kaj zvedeti. Mislili so si torej, da jih je mladeneč kako speljal. Nekako otročje-smešno se je pa vsem zdelo, kako da je mogel verjeti besedam šterkolinovim, ki ga ni nikdar poprej videl in še po imenu ne poznal in s kterim je le eno uro pred govoril, preden je bil gospodar njegov oropan; da, res čudno se je moralo vsem zdeti, kako da je on svojega gospodarja zapustiti in tako meni nič tebi nič po svetu iti mogel ter da je tudi šterkolinu verjel in denar od njega vzel, češ, da so ga na njegove besede komedijanti v službo vzeli. Da bi ga bili porotniki sodili, gotovo bi bil zaradi pomanjkanja dokazov za nedolžnega spoznan; kajti marsikaj se je dalo omeniti, kar je zelo dvomnost budilo in kazalo, da mladeneč ni kriv. Zakaj neki je on že veliko poprej, preden je bil berač okraden, njega zapustil? Raji naj bi bil bliže njega ostal! Bolj gotovo in lože bi bil potem zvečer hudobijo izpeljal. Koko je mogel, kakor je bilo že zgorej rečeno, ta slabotni in boječi mla-

deneč naenkrat toliko moči in serčnosti dobiti? In zakaj je sedel in čakal pri „zelenem lovcu“ toliko časa, ko bi bil lahko ubežal? Ta vprašanja so bila tako važna in morala so se tudi v preudarek vzeti. In res so je tudi sodniki, ki so Bogomira sodili, preudarjali, a kakor so bila tudi važna, vendar ga niso mogli popolnoma za nedolžnega spoznati. Mislili so si pa nazadnje tako, da, če je res kje tisti šterkolin, da je on rop nasvetoval ter ga izpeljal, Bogomir pa da mu je roko in mavho držal. Tako tedaj je bil gledé na te okoliščine za sokrivega spoznan, gledé na une pa, ki so pregreho zmanjševale, bila mu je kaznen znižana na dve leti ječe.

Vodja se je pa iz vsega tega prepričal, da je le-tá mladenec, zdaj jetnik, res njegov sin. To so tudi razodevale oči in obraz njegov. Prav takošna je bila Zálíka, ko jo je z zelenega oknica svojega neznatnega stanovanja pervikrat dolí na tetinem vertu zagledal; ravno take modre oči so se k njemu gori svetile.

Vodja ni maral popred Bogomira za svojega sina spoznati, predno ni njegova nedolžnost na dan prišla, predno ni bilo vse pozabljeno in se beraški otrok ni česa naučil in poboljšal. To je bil po svojem stanu dolžen storiti, drugače ne bi bil smel nikomur o njem kaj ziniti, najmanj pa ministru, svojemu tastu. Bogomir ne sme tedaj med drugimi jetniki bivati, dobí toraj svojo posebno izbico in mora pri domačem vertnarju delati. Da bi se kaj naučil in izobrazil, naprošen je bil duhoven v jetnišnici, naj ga v posebnih urah uči in vadi v kerščanskem in družih naukih. Bogomiru se godí zdaj tako dobro, da misli, da ni več v ječi, ampak v raju. Nikedar ni v svojem življenju kaj takega doživel, nikedar celo na kaj takega mislil ne. Nič boljšega si več ne želi; edino to bi še rad, da bi se mu sanje uresničile. Pa to se kar ni hotlo zgoditi. Po nobeni ceni ne more več zagledati tiste lepe gospé, ki jo je v veži videl. Da je bila večkrat blizo njega in da ga je skrivši opazovala in s solznimi očmi gledala, tega se vé da ni kar nič vedel, še sanjalo se mu ni. Pa tudi za to ni vedel, da sta bila vodja in soproga njegova kar zelo vesela, ko sta slišala, kako da se pridno uči, kako zelo da je hvaležen duhovniku, ki ga je podučeval, in vodji za toliko srečo, ki jo je v ječi našel. Rad bi bil tudi povedal, kako da je v njegovo serce živo vtisnjena podoba tiste lepe gospé in kakó da jo goreče ljubi, ako bi se ne bil bal gospoda učenika, ki bi bili lahko potem rekel, da se mu le sanja in da tiste gospé nikjer ni. Uči se torej kar najbolj pridno in tako misli, da bo prej ali slej že vreden postal, tisto gospó še enkrat videti. In kdo vé, če je tudi ne bo? Na svetu je vse mogoče!

Med tem je pa vodja na vse kriplje delal, da bi se kje izvohal in zasačil tisti Brankobrančini mlajši, ki nam je znan po imenu: šterkolin. Vodji na ljubo je policija na vse kraje vohane razposlala, da bi ga kje zasačili. A se je znal tiček tudi dobro skrivati. Še le potem, ko je bil Bogomir obsojen in vsa ta reč pozabljena, deržnil se je tudi on s svojimi ukradenimi zlati na dan, ter je mislil ž njimi daleč na tuje kam ubežati. Pa mu je spodletelo. Zasedli so ga po zlatih, katerih je nekaj zmenjal, pa ne vedel za znamenje, ki jim ga je bil berač naredil.

Njegov sklep je bil, na semnji nekaj živine nakupiti in potem kot živinski kupec čez mejo uiti. O mraku zapustí torej svoje skrivališče, da bi si vse potrebne reči pripravil in nakupil. Pa ni bil še par korakov daleč, že zapazi, da mu dva sumljiva človeka sledita. Vidé, da gresta za njim, noče po ulicah bežati, marveč sklene berž na kako streho priti in potem po strehah beričem

ubežati. Skoči tedaj kar najhitreje mogoče v prvo vežo in potem po stopnicah naprej. Že je blizo gornjega póda, kar ga nekaj zaderži. Velik človek stoji tù ter steza roke po njem. Šterkolin hoče po vsakej ceni naprej mimo tega moža, kajti vedel je dobro, da sta mu za herbtom dva, spredaj pa le eden. Hoče tedaj hitro mimo njega, pa pri tej priči skoči velik pes pred-nj ter mu brani naprej. Kaj je bilo zdaj početi? V obupnosti prime svoj nož ter ga porine možu v trebuh. Tako misli, da bo sedaj brez ovire lahko vtekel.

Ali tabart se je opekel. Hudo zadeti mož se na vse gerlo zadere ter se verže z vso močjo, kar je je še imel, nad-nj, ravno tako tudi njegov pes in tako ga prideržujeta, da ne more naprej. Dasi-ravno je bil močen in uren, vendar ne more si zdaj pomagati. Zgubi ravnotežje in vsi trije se zvernejo kakor v klopčič zviti po stopnicah dolí. To je bila pa spet ovira za beriče, da niso mogli naprej. A jim tudi ni bilo treba tega. Zgrabijo tukaj naglo tistega, katerega so iskali in dognali so jo. —

Zdaj pa pride tudi na dan, da ranjeni mož ni nihče drug, kakor slepi berač. Ko so mu bili zlati ukradeni, ni maral več tamkaj gori pod streho stanovati. Preseli se v drugo pa ne več tako samotno hišo. Namesto Bogomira vzel si je psa za vodnika, ki se je bil kmalu tega dela privadil. Starec je s psom ravnokar z mosta domú prišel, kar zasliši na verhu stopnic, da nekdo hitro za njim gré. Z rokami je hotel braniti, da ne bi se bila neugodno zadela. Šterkolin — tat pa je v temi mislil, da ga starec nalašč čaka in vjeti ali vsaj priderževati skuša. Poprej je bil sin — oni nadepolni — očeta svojega okradel, zdaj pa, o joj, tudi umoril. Bil je namreč hudo ranjen in je tudi kmalu umrl.

Zdaj je pa tudi na dan prišlo, kako je z Bogomirom. Ko hudodelnik vidi, da mu gre za kožo, ne tají dalje in vse odkritoserčno in natanko razodene, kakor se je bilo zgodilo. Bogomirova nedolžnost in čast je bila rešena.

Nemudoma zdaj vodja zapové, Bogomira oprostiti. Obhajali so na to kar lep in vesel praznik. Tu pa se vendar spet prikaže tista lepa gospá, prime Bogomira za roke, ga objema in poljubljuje ter imenuje svojega nesrečnega ljubega sinčeka. Ravno tako tudi vodja. Našel je zdaj Bogomir naenkrat očeta in mater, ki pa nikakor nista bila komedijanta, kakor je popred o njima sanjaril in se naposled tudi bal, temveč bila sta kar zelo imenitna, ki sta ga v lepo, srečno življenje vpeljala.

Sanje, ki jih je kedaj kot vodnik slepega berača sanjal, zdaj so se mu izpolnile. O srečni Bogomir!

Božja previdnost.

(Spisal Fr. Rup.)

Leta 1848 je puntarski hrup preletaval tudi naše kraje. Nekteri kmetje, ki so bili od grajščinskih oskerbnikov znabiti zares tlačeni, vzdignili so se zoper nje s silo, napačno sodeč novo podano jim svobodo. Da ob tleh priložnostih ni šlo vse gladko in brez kervavih pretefov, to si lahko mislimo; pa pustimo splošni spomin dostikrat žalostnih dogodeb, in obrnimo se do tega, kar sem sam doživel.

Takrat sem bil še majhen otrok, komaj sem dopolnil peto svoje leto. Bilo je popoldne nekega vročega poletnega dne. Rajna moja mati so sedeli na vežnem pragu, in imeli so mojega najmlajšega brateca na ro-

kah; jaz sem pa s kužekom se igral po trati pred hišo. Zdaj stopijo oče iz hiše, bili so za na pot napravljeni. Kratki jopič jim je po enej strani visel čez ramo, v roci pa deržijo puško, ker bili so tudi lovec. Vendar takrat je nosil pri nas strelno orožje in dolge kodraste lase vsak, kdor se je za moškega štel, pokaj ga ne bi imel premožen kmet, ki je še mladih let!

Oče stopijo pred mater, naslonijo se na svojo puško in rečejo: „Lena, z večerjo nič ne čakaj na-me, jaz grem v grad!“ Mati se tega ustrašijo in začnejo očetu braniti; saj tudi nebo se napravlja na hudo vreme, v grad je pa dve uri hoda in to večidel po gori. Tudi jaz sem pritekkel, in za suknoj cukal očeta, da naj ostanejo pri nas. „Vsi gredó iz vasí, zakaj bi pa jaz doma ostal, sram bi me bilo,“ tako rečejo oče, denejo puško čez ramo, in se obernejo proti lesovji.

Komaj odidejo oče, že začnejo debele srage kapati, nebo se je z oblaki prepreglo in od daleč je začelo votlo doneti. Mati vstanejo in pokličejo pestuno Nežo, da naj pogleda za malo Miciko, ker je ni pred durmi niti v hiši. Neža išče in išče, pa nikogar ne najde; ona gre še k sosedu pogledat, pa tudi tam otroka ni; saj nam niso pustili te gerde navade, da bi otroci le po vasi lajnali.

Dež je začel gosteje padati, in napravila se je huda nevihta, da so hlapec in dekli z voloma in orodjem pritekli na dom. Doma je pa vse v strahu in zmedu. Vse kote in kraje smo bili že preiskali, pa sestrice ni bilo dobiti nikjer. Ako bi pod kakim drevesom bila zaspala, saj bi dež jo prebudil; ako bi bila kje blizu doma, saj bi klicanje in vpitje jo privabilo. Tako je z iskanjem minulo kaki dve uri, pa o otroku ni več sledú.

Ko je strah dosegel največo mero in glasen jok donel po hiši, pokažejo se oče za oglom skednja; nekaj imajo na rokah in naglo proti hiši hitijo. Oni stopijo v izbo vsi mokri, da se je cedilo od njih; bili so tudi vsi potni, da jim je znoj stal na obrazu, in sapa težko se vzdigala iz pers. Mati že hočejo jokajoča naznaniti zgubo, ko oče razgernejo jopič, in v njem zavito pokažejo nam Miciko. — To smo se čudili! toliko vem, da smo se sukali okoli očeta, in vsak je tako ali tako stegnil roko po otroku, ko da bi hotel se prepričati, če je zares tukaj.

Perva spregovorijo mati: „Kje si pa našel jo? Mi smo iskali jo ves čas, odkar si odšel; še vsi smo v strahu!“ Med tem se otrok prebudí, pogleda nekako plaho okoli sebe, in se nasmeji rekoč: „Ni več gerdih ciganov!“

Kje so oče dobili otroka, kaj se je ž njim godilo, kaj pomenjajo čudne njegove besede: tako vprašanje je bilo vsem nam na jeziku, pa oče nam dajo kmalo odgovor. Ko so nekoliko odložili mokro svojo obleko, nam pravijo: „Šel sem skoz les proti gradu; ravno preden se je ploha vlila, srečam tropo ciganov, ki so sedeli na razpotji in kuhali. Čvetero jih je bilo: mož je sedel bolj v stran in je pihal tobak, dve babi ste pa čepeli pri ognju, nek večí fant je pa ravno kar hrašče prinesel. Naenkrat se zažene glasen krik: „tata, tata!“ in Micika priletí mi naproti!“

„Naglo spoznam, kaj se je moralo goditi, vidim pa tudi, da boj sè štirimi ne bo ravno prijazen, če bo ga treba. Otroka potegnem k sebi, vstopim se k nekemu drevesu, napnem petelina na puški, in začnem vpiti na cigane, da naj se prec spravijo dalje, sicer postrelím potepuhe, ki so mi otroka ukradli. To je cigane osupnilo, baje so mislili, da je moja dvocevka nabasana; da pa ni se norčevati z očetom, ki brani svojega otroka, to tudi ciganje vedó. Zvitosti in prekanjenosti ima sicer ta ciganski rod zadosti, serčnosti pa v njem ni. Počasi so

pobasali svojo šaro in cunje, ter preklinjevaje se podali naprej. Ko krenejo za hrib, podam se tudi jaz, najhitreje ko je bilo mogoče, na dom, zakaj dež je začel močno padati. Da Miciko dežja obvarujem, sem jo malo v jopič zavil, in medpotoma mi je mirno zaspala. Ubogi otrok, gotovo je veliko strahú prestal!“

Tako so pravili oče; zdaj pa naj še povem, kako je prišla moja sestrica med to čudno družino. Že zjutraj ste se plazili dve ciganki po vasi; da je ena zaostala, to je moralo biti nalašč. Naša hiša pa stoji bolj na samem, ne daleč od brezja, za katerim se steza dolgo pogorje. Popoldne je igrala triletna deklica za hišo, letaje okoli skednja in verteca. Ko je bil otrok tako sam, pri-skoči iz sirkovega polja neka ciganska babura, zagrabí dete in ga nese v goro, kjer so čakali še drugi ciganje. Kaj se je godilo pozneje, to sem že povedal. Ciganov nihče ni več dalje zasledoval, pa vem, da jih dolgo dolgo ni bilo videti; tista tropa pa menda nikoli ni več prišla v naš kraj.

Tako so oče rešili svojega otroka ciganskega življenja, vso družino pa bridke in nepozabljive zgube. Vendar še nekaj je bila sreča tega dne. Že drugi dan je bilo slišati, da so kmetje zares priderli v grad, tam čudno razsajali in se grozili. Briča so oklestili, pisarja otepli, oskerbnik je pa komaj ubežal po nekih stranskih vratih v bošk. Umorili bi ga bili, ako bi ga bili dobili. Da med to druhaljo oče niso bili, zadalžil ali vzročil je oni primerljaj. Zdaj pa, ko premislim to dogodbo bolj prevdarno in mirno, pride mi na misel pregovor: „Kar Bog stori, vse prav naredi.“

Največa lepota.

(Zložil Grumov Ivan.)

Pojdi človek v ptuja mesta	Sredi terga nam razstavi
Pojdi daleč v širen svet	Dragocenih lepotij,
V afrikanske vroče pušče,	In začudenim nam pravi
V kraje, kjer je več en led,	Kje se to in to dobi.
Reci „z Bogom“ našim hribom	Slednjič bo se vsem zakladom
In v slovó rokó podaj,	Čudit nehalo sercé,
Peljal se po morski cesti,	Prazno bode ino pusto
V lepo Indijo veslaj!	Kakor bilo je poprej.

V ladijo dragin naloži	Naj je kaka reč na svetu
Kar rodí jih Afrika;	Še tak redka in krasná,
Diamante, drage kamne,	Nikdar ne bo poživila
Cente zlahtnega zlata,	In nasitila sercá.
Peljal se čez sinje morje,	Kakor blisk bo zaplamtelo,
V novi blagoslovljen svet,	Ko prešine ti nebó,
Tam poišči vso krasoto,	Toda ravno táko urno
In potem se verni spet.	Bo v živanji vgasnilo.

Le edino dobro djanje
 Je kar večno za-nj živí;
 Serce nikdar ni prepolno
 Blazih duševnih moči.
 Naj je tudi dobro djanje
 Čulo že se tisočkrat,
 Vedno je človeku novo,
 Čuje vedno ga tak rad.

Katarina II., ruska carica.

(Spisal Fr. Jaroslav.)

(Konec.)

Čez nekoliko let se ponovi vojska med Rusko in Turško (1787. l.). Katarina je nakanjala pregnati Turke iz Evrope, in na mesto turškega carstva povzdigniti gerško carstvo v Carigradu, in tu namestiti ruskega kneza. Ona je znala nakloniti avstrijskega cesarja Jožefa II., da je udaril na Turke. Katarina prav za prav ni dosegla svoje velike sverhe, a vendar je s to vojsko pridobila velike dobičke Ruskej. Njena vojvoda Potemkin in Suvarov sta pobila mnogokrat Turke; Potemkin je osvojil Očakov, Suvarov pak Izmajlov. V tem mestu so se Turki terdovratno branili, in dvakrat so odbili ruski napad. Razserjeni vojaki ruski, osvojivši mesto, poklali so 25.000 Turkov. Tudi avstrijska vojska je srečno napredovala proti Turkom, ali kmalo zbolil cesar Jožef in umerje, in tako zgubi Katarina svojega močnega zaveznika. Pruska in Angleška ste gledali zavidljivo na napredek ruske vojske, in zato ste spodbadali švedskega kralja, da Katarini napové vojsko. Katarina je bila tako primorana odstopiti od svoje namere, da verže Turke iz Evrope, in naredi s sultanom mir 1792. l., v katerem dobí od Turkov mesto Očakov, pa prostor zemlje med rekama Dnjestrom in Bugom.

Katarina pa ni Poljske pustila izpred oči. Še ko se je prvi pot vojevala s Turki, znala je nagovoriti Prusko in Avstrijsko, da so sternili meje Poljskej, v katerej so vladali nepretergani nemiri. Avstrijska in Pruska privolite na Katarinin predlog, in 1772. l. so prvi pot te države delile poljske pokrajine. Ruska je dobila gubernijo Potocko in Mogilevsko, in si prideržala skerbeti, da se ne poravná poljski upor. Dvajset let potem je ona spet dobila priliko vplesti se v zadeve poljske države. Takrat so na Poljskem vladali različni razdori. Ljudje, katerim je národna neodvisnost bila pri sercu, gledali so oprostiti se ruskega upliva. Ali Katarina je imela svoje ljudi na Poljskem, ki se v Tergovišču dogovoré, da pozovejo Katarino na pomoč proti nasprotni stranki. Katarina je tedaj že bila naredila mir s Turki, Avstrijska in Pruska ste bili vpleteni v vojsko s Francozi, in zato so Katarini bile proste roke na Poljskem. Ona pošlje svojo vojsko na Poljsko 1792. l., in ko se Pruska izjavi, da ob svojih mejah ne more terpeti države, v katerej vladajo neprenehani nemiri, dogovori se s pruskim kraljem, do zopet zmanjšajo meje poljskej državi. Ruska vzame blizu 4000, Pruska pa blizu 1000 kv. m. 20.000 mož poljske vojske je pomešano v rusko vojsko, ker poljskej državi ni bilo dovoljeno imeti več nego 16.000 vojakov. Čez leto dni Poljaki, oplakajoči veličino, slavo in neodvisnost svoje države, sopen se uprejo in poskušajo se osvoboditi tujega jarma. Pa ta poskus je izkopal grob poljskej državi. Suvarov, ruski vojvoda, premaga poljsko vojsko, osvoji prestoljno mesto Varšavo, in Ruska, Avstrijska in Pruska razdelé med seboj vse poljske pokrajine 1794. l. Kosciusko, odličen poljski vojvoda, od Rusov razbit in sam v boju ranjen, sprevidivši osodo svoje domovine, izrekel je strahovite besede: „Finis Poloniae!“ t. j. konec Poljske! katere besede so se tudi resnično poterdile. Tako je nehala Poljska, slavna in velika evropska država, katera je bila nekdanj Evropi zasloba proti navalom barbarskih narodov na iztoku. Kar niso mogli učiniti Tatari in Turki, to so učinili notranji razdori; zavoljo njih je propala poljska država.

Kakor nekdanj Elizabeta, kraljica angleška, tako je tudi Katarina imela svoje ljubljence, ki so jej v državnem vladanju močno pomagali. Najznatnejši njen ljubljencec je bil Potemkin, premagovalec Turkov pri Očakovu. Govorí se, da je on mogel carico na vse pripraviti, toliko je znal uplivati ná-njo. Enkrat je Katarina potovala po pokrajinah od Turkov prisvojenih. Potemkin je poleg celega pota sredi pustih krajev v različnej daljavi dal postaviti lesenih koč, katere so se od daleč videle, kakor vasi in mesta, in iz različnih krajev je nagonil narod, ki je ob potu pozdravljajl carico, in s tem omamil Katarino, da je menila, da so njene dežele polne naroda, ki v vsem napreduje.

Potemkin pa je res tudi mnogo učinil za napredek ruske države, on je močno pomagal carici v izvrševanju njenih velikih namer. Katarina je znatno povzdignila rusko moč, in uterdila je važnost ruske države v Evropi. Pod njeno vladavo so sezidali mnogo mest, prekopali mnogo kanalov, naredili novih potov, povzdignili razne zavode za nauk in umetelnost in obdelali pustinje, pod njeno vladavo je cvela trgovina, popravljeni so bili mnogi zakoni, in odpravljene brezštevilne razvade v državnem vladanju; ona je z berzimi koraki v naobraževanju zblíževala Rusko ostalej Evropi. Med drugimi njenimi velikimi namerami dolžnost je omeniti, da je poskušala oslabiti angleško moč v Bengaliji v izhodnej Indiji, in povzdigniti oblast vélikega Mogula.

Katarina je rada poslušala, kedar so jo hvalili. Branila je učenjake, ti pa so jo slavili v svojih delih, ter nazivljali jo: „Semiramida na severu“. Bila je dokaj učena, imela je odbrano knjižnico, ter je tudi z dosti srečo poskušala knjige spisovati v nemškem, francoskem in nemškem jeziku.

Katarina je bila srednje velikosti, krasnega lica, imela je velike ljubeznjive oči, katere so zvekševale njene dražesti. V privatnem življenji je bila ona najprijetnejša ženska na carskem dvoru. Katarina je zaslužila s svojimi velikimi deli, da so jo zgodopisci imenovali „silno“. Rusi čislajo njen spomin, in priznajo v njej po Petru drugo osnovalko sedanje veličine in sile svoje domovine. Katarina je umerla v 68. l. svoje starosti 9. nov. 1796. l. Narod ruski je tugoval in oplakoval svojo silno vladarico.

Tamuli in Santali.

(Spisal L. Gorénjec, Podgoričan.)

Užé je znano — vsaj nekaterim „Besednikovim“ bralcem, da zdanji Hindi niso starodavni ali prvotni bivatelji vshodne Indije. Prišli so v Indijo pred zgodovinskimi časi in pretépli in prilastili si prabivatelje, katerih so nekoliko pomorili, nekoliko pa posušili. Ali kljubu vsakojakim tisočletnim stiskam še zmérom živí seme prvotnih indiških bivateljev, ki pa so, da-si imajo jezik različen in različna narečja, vendar-le po splošnej jezikoslovskéj sodbi tistega večega plemena: Tamuli ali Dravidi. Večina teh po Indiji raztresenih plemen je do današnjega dné ohranila si jezik, zvlásti običaje. Dokler so bivali po ravnatah, tako dolgo časa so bili sužni, kakoršni so še zmérom na Kanaru, Malabaru in po krajinah južne Indije. Sužnost se jim je v množnih letih priljubila tako, da, ko je angleški parlament proglasil jim svobodo, — da so ti sužni reveži sami prosili, da bi še dalje smeli tako živeti. Nekatera plemena, živeča

po lesovih, po gorah ali pa po gorskih globelih, morala so zmagovitec priseči davek ali pa roboto. Tisti prvotni bivalci, ki so ohranili si popolno samosvojestvo in svobodo, z njo vred pa tudi barbarsko surovost, ti so tisti, kateri bivajo gozdem po globinah, po gozdnih visočinah in nepristopnih močavah.

Graul, oskerbnik luteranske misije v Lipsku, ki je prvi spisal tumulsko slovnico, seznanil se je do dobrega s prabivalci na malabarskem pobožju, na Cejlonu in po drugem indijskem svetu, — do korena segnol njihovim običajem in njih verstvu. Njih bogovi — sporoča, da so hudobni. Siva in njegova soproga sta hudobca. Grozna je zlasti Kali, noči boginja, ki ima merjaščevo glavo in na kervoločnem tigru jezdari po grobiščih. Tamulske narodne pesni opevajo, da ima ta grozna boginja rada človeške žrtve. Ker imajo ta plemena take oblačne nazore o božanstvu, gotovo nij nič čudovitega tudi to, ker jim je celó kolera — boginja. V Sururu, devet milj severo-vshodno daleč od Pune se je o nekovej priliki na bazaru bila prikazala ženska, ki je proglašala, da je kolera. Lasje so jej divje plaval okrog glave, telo pa, do céla golo, pobarvano je imela rudeče in rumeno. V enej roci je držala meč, v enej pa persteno posodo z ognjem. Pred njo je korakal korušelj godcev, piskali so strašno razglašeno na različne piščali; za babo je bila neizmerna versta praznih revnih voz, kajti noben voznik, katerega je srečala in ukazala mu, naj se pridruži versti, nij derznil se, da ne bi je bil slušal.

Boginja kolere je skakala in divjala, pa z gotovo smertjo pretela vsakomu, kedor bi utegnil dvomiti o njenej božjosti; kazala je za seboj vozove in grozila se, da so pripravljene, da odpeljejo nevernim trupla. Smertna groza se je lotila vseh bivalcev, kateri so jo videli in slišali; pa ko hitro je njih obupno kričanje bilo uradni proderlo do ušes, zaperli so boginjo, spremstvo pa razgnali na vse strani.

Na Malabarskem obrežju so bramini znamenito vojsko sestavili iz samih prabivateljev. S temi vojščaki so se najpopreje bili stekli s Portugalci, kateri nijso mogli prehvaliti njihov bojne ročnosti in serčnosti. Ti vojščaki se imenujejo „najéri“. V sedmem letu se vsak „najér“ jame učiti, kako je treba bojevati; bojni učitelj učenca natara z oljem in uči in nauči ga bojevati s ščitom in mečem. Izučenec pa stopi pred svojega fevdalnega gospoda, kateri ga opaše z orožjem, objame, ukaže: „brani bramine in krave,“ in sprejme ga med svoje. „Najér“ ide na boj vselej popolnoma nag, suče kopje naprej in nazaj, strelja z loci nenavadno urno in zvésto — in borí se z ravnim dvoreznim mečem. Sè svojo urnostjo je strašen protivnik v lesnem boji ali pa v germovji, a če je ud smerti odločenih vojniki, sam bojuje, kedar je treba, sè sto sovražniki. Tako jih Barros popisuje, pa dan denes nijso več tako serčni, ne več tako izverstni vojniki. Ker so nehali boji z Evropei, opešali so tudi „najéri“; popreje so za pasom nosili meče, zdaj pa imajo za njimi samo navadne nože.

O нравnosti Tamulov, katerim je véliko mesto Madras, Graul ne govori preprijazno. Tamulu je pokoj najslajši užitek, če pa ga kakove razmere šegačejo, zna biti nadnavadno derzovit. Njegovo lenost najkorenitejše pričá anekdota, ki nam jo je zapisal Tiruwalluver. Ta imenitni pesnik je Tamula slišal, kako je pel, ko je vodo zajemal, namreč: „Kraj bambusovega lista je spala . . .“ Tu je ponehal peti, kajti vedro je bilo polno prav o teh besedah. Pesnik bi bil jako rad izvedel, kaj bi moglo spati kraj lista, torej je drugega dné zopet rano zjutraj prišel k studentu, zató ker je znal, da bode Tamul dalje

pel svojo pesen — in sicer od tam, kdér je bil prenehal popreje ta dan. A resnično je pevec začel peti dalje: „Kaplja rose.“ — Največi strasti Tamulom ste laž in mesenost. Njim je razlika med resnico in „dejansko resnico,“ in sleherno malost s prisego poterjúj. Mesenost jih zeló tare in siromaši. Nič Tamulu nij prijetnejše, nego ženitba; pa ta slepa hlepnost jih dosti potov pahne v zamotanost in zadrege v domačnosti. Mlada zaročenca nijmata ob čem živeti, pa vendar navadno dolgo časa slavíta svatbo, katera mora biti mogoče sijajna. Zasnubljenca spremlja hrumna godba, odičena sta z izposojenimi dragotinami in z dragim kamenjem, po svatbi pa se vresničuje prislovica: o svatbi z betom, po svatbi pa pol leta s psom. Tamulke morajo jako pokorne biti svojim možem, njim je svet zakon to, kar nam: „Mulier taceat in ecclesia.“ Čitanje in pisanje je Tamulkam nečasno, za tega délj tudi nij, da bi o njih omiki mogli govoriti; nij čuda torej, da so zeló praznovérne!

Pervi popotni Evropei, ko so bili prišli v Indijo in na sosedne otoke, naleteli so v raznih krajinah na stvarí, ki nijso znali, ali so zverí ali ljudjé.

Časi pa časi se prikažejo na takih mestih, kder Evropei živé; učenjaki sodé, da so to morda zarodki prastarega národa, ki so ga zaterli Tamuli, kakor so Tamule uničili Indi. Mogoče pa je tudi, da so to Tamuli sami, le da so natorno pohabljeni in zverženi. O teh ljudéh nekedo v „Časopisi azijske družine“ sporoča to-le: „1824. ali 25. leta so na kavovih verteh gospoda Piddingtona v Palmu težakovali Tamuli. Kmalu po njih prihodu na vertove so se jeli prikazovati ljudjé in hodili gledat delalce. Vertnar je začel povpraševati, kaj to pomenja. Povedali so mu, da sta z delalci vred prišla nekov mož in žena, in da onadva tako zanimata ljudí. Zató so z vseh strani vrelí skupaj, da bi videli ta človeka, ki so ju pitali z opicama. Te prikazni nijste umeli težakov Dangurov, temuč govorili ste pò svoje. Mož je bil majhen, imel je plošnat nos in čudovito zakrivljene brazde ustom ob kotih in po obrazi; ti nabori so delali tako podobo, kakoršno imajo mošnje. Iz černe gerde kože so mu rastle rudečkaste berke, roki pa je imel nenavadno dolgi. Ko je sedel na drevesnem štoru, lahko je človek veroval, da je orangutan (simia Satyrus). Ženska je bila tudi gnjusna in do céla podobna njemu.

Po znamenjih je Piddington od njiju izvedel, da sta doma v gorah, kder je nekoliko vasi njunega rodú; da je mož nekoga ubil, ter pobegnil sè svojo soprogo, ker se je bal, da ga ne bi urad vjel, — na begu pa — da je slučajno sešel se z dangurskimi delalci, ki so oba kot nekovi zvlastitosti vzeli s seboj in ju živé. Kasnejše je v Kumaonu britanski komisijonar, Trail po imeni, videl nekega prav takega moža iz teraiskih gozdov in popis o njem se do céla ujemlje s Piddingtonovim popisom o omenjenih dveh čudoviteh. Take zveržene stvarí človek veliko potov lahko vidi v Čitagongu, pa tudi na močavah med Palmom, Čumbulpurom in Nerbudi med studentci se ptujcem posmehujó ostanki najstarejših indijskih prabivateljev, katerih se ne mara dotiče sanskritski mythus o opici Hanumanu, ki je bajé pomagal Ramu, da je zmogel Cejlon.

Hondi ali gorjanci so nekako bolj omikani, a njihov posamezna plemena se prav malo stičó; njihov narečje polno persnih glasov in iz gerla, preminjajo se jako lahko v samostalnem govoru, kakor na Kavkazi ali po drugih gorskih krajinah. Ti gorjanci so le nekoliko milj narazen drug od drugega, pa se vendar ne umó med seboj. Hondi so ljudje srednje visoki, tankih udov in okroglih obrazov nosove imajo tumpaste, oči živé, obličja okoščela,

usta nenavadno velika, kože pa so černe. Las so redkih, v čemur so podobni bivatelj za Gangesom, po jugoazijskih otocih in v Avstraliji; podobni pa so jim tudi še zaradi drugih svojih lastnosti.

Kar tiče njih vero, nijmajo nikakoršnega razodetja. Molijo natorne prikazni, najraji solnce in mesec, svoje praočete, junake, — česté hudo in dobro, kakor navadno živé neomikani národi. Ti njih bogovi so taki, kakoršni so sami: zavistni, škodoželjni demoni, katerim mogó uga-jati samo sè stanovitnimi žertvami; najljubejši pa sò jim ljudske žertve, te jih najvspešnejše kroté. Takih žalostnih žertev jim darujejo po sto na leto. A če hoté, da prav pošteno ustrezéjo svojim bogovom, morajo jim dajati kupljene žertve, zató ker so jim ptuji ljudje milejši, v sili pa je dober tudi Hond.

Pesni, ki jih pojó med darovanjem, te najkorenitejše jasné tega ljudstva domišljijo in živenje. O takih prilikah pojó: „Zemlji boginja! Ti si vsega zla izvor, tvoja pravična osveta hudo tlači nas vse. Mi te ne čestimo všečno. Odpústi nam, mogočna boginja, naš živéž je pičel! A če nas ne nadariš sè svojo milostjo, ne verujemo, da bi kedaj še dosti okrevali. Boginja, ki si ljud seznanila sè smertjo po rastlinji, sè smertjo vsled neusmiljenega železa in bridkega jekla! O strašno seznanje! Odpústi, odpústi, pa bodemo pridno skerbeli za to, da bodo tvoji oltarji zmérom okropljeni z ljudsko kervjo. Daj nam bogastvo! Pokrij zelenó zemljo z redečim kruhom! Napólni pašnike s čredami ovec, da bi bile druga poleg druge; da bi jih bilo toliko, da bi se gnjele, da se ne bodo prazne lise kazale z daljnih gor. O mogočna boginja, varuj nas po naših dolinah in ravninah — varuj plenečih zverij! Prekanjena kača in derzoviti tiger naj naše otroke davita le v basnih, ki jih pripovedujó sivoglavi staréki. Učini, da bi vsakoga skerbelo samo to, kako bi uredil skladišče za užitek, ki mu ga pošilja božanstvo, pa te bodemo čestili in množno slavili sè žertvami. Pomni živenje, ki ti ga sploh žertvujemo! To so same kupljene žertve, ki ti jih darujemo!“

Santali bivajo po goratej krajini na zahodnjem bengalskeji meji od Gangesa do Kutaka. Nekov Angličan, ki je delj časa živél med njimi, v „India Mail“ o njih piše to-le: „Santal je majhen, lepe rasti, miren in vesel; ima napeta ustna, širok nos, napete kosti pod čelom; berk ali brade nijma skoro prav nič, a uren je, pa tudi zeló bojezljiv: bojí se ljudij, plenečih zverij, pa prav malo ali celó nič. Santal je kmet; ker nij poslušen nikakoršnej kasti, zató je svobodnejši nego je njegov indiški sosed; živí ob bivoli, skopcih, ob perjadi, ob svin-skem mesu itd.; rad si streže tudi z močnimi pijačami in pleše sè svojimi ženami in tovariši na dokaz svoje radosti ali pa gorke hvaležnosti. Če pa nijma dosti ome-njenega mesa, dobre so mu kače, žabe, mravlje. Sploh pa Santal rad uživa sleberno divjino in nič mu nij do tega, ali je zver sama ob sebi poginila ali ne. Ženske so debele in majhne, obličja prav prijetnega. Santali so jako enolično oblečeni; okrog telesa imajo vez, na vezi spredaj visi kos sukna. Ženske pa so spodobno oblečene; nosé veliko, ob njih viseče krilo, katerega imajo konec okrog kolkov, konec pa jim spredaj visi čez levo ramo, tako, da je gornjega života desna stran gola. Bogočestni santalski obredi so: molitve, žertve in plesi, o katerih se deležniki radi pijanijo. Darujejo pa, da tješé nevidnega duha, bivole, merjasce, kože in perotnino — in deležniki se kropé s kervjo svetih žertev.

Moški prisezajo na tigrovo kožo, a nezablivo bi razžalil Santala, ko bi ga kedo silil, naj priseže, kajti pravica mu je sveta, zató je lep izgled svojemu lažnji-

vemu bengalskemu sosedu. Santale vladajo „perguniti“ in „mangi“, katere izbirajo izmed sebe. „Mangi“ je per-vostojnik vasí in odgovoren je za pregreške svojih ljudij, „pergunit“ pa je birnik 10—12 naselišč.

Ker so Santali sploh jako mirno ljudstvo, za tega délj imajo prav malo truda z njim njih uradniki. Santal se nikoli nobeden ne vdinja v službo, temuč vsak dela sam zá-se in za svojo družino. Santali so tudi izborni strelci in nič, kar ima kako vrednost, ne smé približati se njih selišču; njihovemu šipu ne ubeží ne zajec, ne odleti ne ptič. Loke si najraji delajo iz bambusa ali iz različnega rastlinskega vlakna (navadno iz bauhinea gaudens); šipi iz lahke terstike imajo železna šilca in na konci pavje pero.

V biharskeji pokrajini in v Bengalskeji, med 24. in 26. stopnjo severne širjave, bivajo Santali po goratih, močvirnih in gozdnatih krajinah. Ko so Angličani sè svojim gospostvom bili vgnjezdili se v Bihar in Bengalskeji, poskušali so, kako bi proderli v divje pustine, Santale prisuzili in prisilili na davek. Ali nijsko imeli pravega vspeha; moralo jim je biti dosti, da so to gorato krajino le okrožili s terdnjavicami, v katere so nagnali precéj veliko vojščakov. Glavarje so slepili z letno plačo, da nijso razbojniško plenili po sosednih krajinah. Po letnino so glavarji časi pa časi prišli sami k načel-nikom teh terdnjavic in ostali pri njih delj ali menj časa. Kakor Indijanje in drugi neomikani národje, tako so tudi ti glavarji od Evropecev naučili se neredno živeti. Poneizmerili so se, ter vsak pot v nekolikih dneh zapili plačo nekolikih mesecev. Stoperv — ko so se jim mošnjé do céla posušile, vernili so se vselej radi ali neradi — domov.

Angleških uradnikov neumornemu prizadetju se je malo po malo vendar le posrečilo, da so mnogo teh vo-jevitih gorjancev pridobili angleškeji vladi. Mnogo jih je stopilo med angleške vojščake, nekateri pak so se na-selili po plodovitih račamahalskih krajinah in živili se s kmetijstvom. Ali kmalu so se jeli kesati zaradi te grehote. Ptujstvo jim je presedalo, polastilo se jih je koper-nenje po domačih gorah in po svobodnem življenji. Njih nesterpnost se je večala tem bolj, čem bolj so bili v do-tiki z naselniki, s penezniki in kalkutskimi skupuhi in oderuhi. Najhujša skerb pa se je lotila jih, ko so bili Angleži železnico razpregli po račamahalskem svetu, kajti mnogo ptuje soderge se je po njej speljalo méd-nje, da nij bilo več v varnosti ne njih imenje, ne ženstvo — ni njih mladezen.

1838. leta se je blizu 3000 Santalov naselilo ob Gangesu blizu Boglipura, a 1851. leta jih je bilo užé 82.796. Za bivalno torišče so jim odkazali 185 štirjaških milj; na tem svetu so se naselili v 1473 vaseh. To so tisti naselniki, katerim je skrivno terpenje 1855. leta vsplamenelo in razpoknilo se v očito in kervavo vstajo zoper angleške krutnike. Sočasno je na nekolikih krajih vstalo tó po 500, tó celó po 8000 vznemirjenikov, oro-ženih sè šipi in loci, z motikami in vilami, mnogo jih je imelo tudi puške: začeli so klati in moriti Angličane, Mohamedane, indiške bivatelje — in jeli so pustošiti razsežne mejne pasove. Angleški uradi so pete odmikali, slabejše množine Mohamedovih spahov pa so dobile po črepovih, da so v omedlevici pogagale. Vendar pa: ko so angleški načelniki — zopet na upor bili stepli svojo onemoglo vojsko, neusmiljeno se je sreča izneverila Santalom: kmalu so morali in začeli umikati se zbranim zmagujočim Angležem — serca so jim vpala po neko-likih spopadih — in pobegnili so v gore in na nepri-stopne višine, le 7000 blezu je zaostalo jih: ti so se

vdali Angležem, vdali njih milosti. Ubežnih Santalov angleški vojevodje niso mogli dohiteti iz mnogih vzrokov ne: zaradi nevarnih potov, zbog neugodnega vremena, in zato ne, ker so imeli premalo načelnštva, katerega je o posebnih bojnih pripetljajih angleškim vojevodam treba vsled njihove vojaške dejanjosti.

Ko pa je bila ugodnost in ko je zopet dosti krepka bila vojska, niso Angličani več bali se gorskih nevarnosti, ni kalužnega sveta: zmagovito so prodirali na santalski svet, zmagovito morili glavarje in lastili si užitek. Samo na gori Sabčali so zajeli 20.000 govejskih repov in neizmerno mnogo žita. Mnoge krutosti so jih naposled oplašile tako, da se niso več ustavljali, ko so Angleži mnogo stavb jim poderli svojej železnici na prid. Niso jim prav nič kljubovali zato in tudi posameznim popotnikom se nij bilo treba jih bati.

Po tem rogoviljenji jih mnogo sodi, da je angleška mogočnost na peščenih tleh v Indiji. Ali nij res to; takovih sitnosti se angleškej vladi nij več treba prav nič bati, ker bivateljstvo v Indiji nij enotno, zato nij lahko mogoče, ali pa celó ne, da bi združeni vstali. Najmenj nevarni pak so prabivalci, ki jim nič nij do svojih sorodnikov in ker se zaradi različnih narečij nij porazumeti ne mogó. Angležem je najbolj na mari bilo to, kako bi Santale pokorili in oslabili, da ne bi več upali se vstati. Upotrebujejo jih, da jim delajo železnice, mostove in ceste; kupujejo lesove od njih, s kratka: Santali vsled angleških lisičnostij uničujó sami sebe, ptujstvo pa krepé. A to je prav „na robe svet!“ —

Nikolaj Kopernik.

(V slavo štiristoletnice spisal J. Steklasa.)

Ves učeni svet je slavil letos 19. februarja štiristoletnico velikega zvezdoznanca Nikolaja Kopernika. Posebno pa so se v tem tekmili Čehi in Poljaki z Nemci, ker ga poslednji tudi za svojega deržé. Čeravno ima zgodovina o njegovem rodu še marsikaj razkazati, vendar je že toliko določenega, da nobeni nepristransko misleči ne more dvomiti, da je Kopernik po rodu in kervi pravi Slovan. Spoštovanje, katero smo temu slavnemu možu kot osnovatelju novega zvezdoznanstva in kot članu velikega slovanskega plemena dolžni, nalaga nam, da ga malo natančneje spoznamo.

Koperniki so se preselili iz Češke v Krakov na Poljskem, ker še dandanes se bere v imeniku Krakovskega meščanstva, da je bil leta 1396 v Krakovem za meščana sprejet Nikolaj Kopernik iz Češke, kjer je še dandanes vas tega imena. Ta Kopernik je bil tergovec ter je po svojih opravilih tudi večkrat prišel v Torunj, ki je ležal na poljskej reki Visli, v poljskej pokrajini Mazoviji ter s Krakovom veliko trgovino imel. Eden od Kopernikovih sinov se je preselil v Torunj in tamkaj ostal leta 1459. Tukaj se je oženil z Barbaro Vačelrod, ki je bila iz neke žlahtne rodbine na Mazurskem domá, tedaj tudi slovanskega rodú. Njen brat je bil škof v Ermelandu. Iz tega zakona je slavni Nikola Kopernik, ki se je narodil 19. februarja leta 1473. Komaj je bil 10-let star, umre mu oče; njegov oskerbnik odslaj je bil njegov stric Lukež Vačelrod, škof ermelanski. Ko se je bil Kopernik doma v Torunju najpotrebnejših znanosti naučil, pošlje ga škof v Krakov, kjer so bile takrat prav glasovite šole, da bi se tukaj zdravništva učil. In v kratkem postane zares doktor zdravništva.

Ali ko se je on sè slavnim Vojtehom Brudzewskim, profesorom matematike in zvezdoznanstva na vseučilišču seznanil, začel se je samo s temi predmeti baviti. Posebno rad je prebiral knjige učenega Purbacha in Regiamontana, dveh Nemcev, ktera sta bila zavoljo bistroumnosti in učenosti tudi v Italiji dobro poznana. Purbach, stareji od Regiamontana, je učil na Dunaju zvezdoznanstvo; bil je jako priljubljen, ali umerl je že v 36. letu svoje starosti. Regiamontan, (pravo ime mu je Janez Müller) bil je tako dobrega talenta, da je že v 17. letu vseučiliščne nauke izveršil ter na Dunaj prišel Purbacha poslušat. Tukaj pa je sam v kratkem tako glasovit postal, kakor njegov učitelj. Bil je poklican v Rim, kjer je pri popravljanji koledarja mnogo pomagal in zato od papeža za Regenburskega škofa imenovan bil. Umerl je v Rimu 40 let star ter je pokopan v Pantheonu.

Tudi Kopernik se podá v Italijo, da bi svoj duh sè znanostmi nasitil. Leta 1496 pride v Bolonjo, kjer se je seznanil z najbolj glasovitimi učitelji matematike. Leta 1500 gre v Rim, kjer so ga že tako dobro po glasu poznali, da so ga spoštovali kakor Regiamontana. Tukaj postane on tudi učitelj matematike. Med njegovimi poslušalci so bili učenjaki, imenitneži in umetniki vsake verste. Dva leta potem se verne v svojo domovino, kjer je dobil od svojega strica škofa ermelanskega kanonikat v Frauenburgu v današnji zapadni Pruski. Tukaj je on živel še 33 let ter versil svoje dolžnosti zvesto kot mašnik in zdravnik. Kar mu je časa ostalo, porabil ga je za opazovanje zvezd. Poleg svoje hiše v Frauenburgu je dal sezidati lepo zvezdarno, kjer je preživel ves čas, kar mu ga je ostalo od svojih opravil. Po dnevu je bral stare knjige gerških in latinskih modrijanov, kar oni o zvezdah, planetih in o njihovem premikanji pišejo, kaj znajo na tanko, kaj le ugibljejo. Po dnevu se uči iz bukev, po noči pa gleda na zvezdami posuto nebo, da jim preiskuje pota in da vidi, kako se strinja vse z mnenjem starih gerških, talijanskih in arabskih zvezdoznancev. Ne zlagajo se njegova opazovanja sè starim naukom; drugače on na nebu čita, drugače spet učé stari zvezdoznanci. Začne se boj v njem zaradi te stvari, on ga hoče dognati; zatorej začne spet opazovati, snovati in umovati ter na zadnje srečno prežene dolgočevne megle in spravi na dan resnico večnih prirodnih postav namreč: da solnce stoji in da se zemlja z drugimi zvezdami okoli njega verti. 36 let je premišljeval o nebeških svetovih in nazadnje je ta svoj nauk dokazal v knjigi: „O obračanju nebeških svetov (de revolutionibus orbium coelestium).“ Potomstvo mu mora biti hvaležno za to neumerlo delo, in zatorej je tudi njegovo štiristoletnico slavno obhajalo. On sam pa ni doživel slave, ktera bi ga zavoljo tega dela ovenčati imela. Ko mu je bil prvi natis njegovega v Norinbergu tiskanega dela prodan, izdihnil je svojo veliko dušo 24. februarja 1543. „Kakor je živel,“ pravi mu njegov sodrug in življenjepisec Gassendi, „tako je tudi umerl.“

Kopernik je bil velik kot učenjak, pobóžen kot mašnik in požertvovalen kot zdravnik, pa tudi velik kot domorodec. Njegova poljska domovina mu je bila vedno mila. Kot zastopnik kapitela, kot oskerbnik in upravitelj ermelanske škofije branil je večkrat z vso gorečnostjo korist kraljevo kakor tudi svoje predrage domovine proti redu nemških viteзов, ki so le na škodo in ponižanje poljske kraljevine gledali.

Zatorej bode Kopernikovo ime v zgodovini prosvete med pervaki na veke se svetilo, in Slovanom naj bode na slavo in ponos, da je bil on list njihove gore.

Smešnice.

* Žena pride v uradnijo. Uradnik jo vpraša: „Kako se pišete?“ „Ne vem, kako bi rekla, da bi prav bilo,“ odgovori žena, „menda se pišem za „Kokoš“, ker se moj mož piše za „Petelina!““

* Katehet je učencem razlagal vsepriučujočnost božjo. Sprašuje potem nekega učenca: „Ali je Bog tudi pri Vas v hiši pričujoč?“ „Da!“ odgovori deček. „Ali tudi v kleti Vaši?“ „Ne!“ odkima fant. „Zakaj pa ne?“ — „Mi nimamo kleti.“

* Katehet je pravil učencem prvi čudež Kristusov, po katerem je On vodo v vino spremenil. Na to vpraša: „Ali zamore tudi človek kaj takega storiti?“ „O da, moj oče to večkrat napravijo,“ odgovori oštirjev sin Jožek, „oni v sod vode vlivajo, iz soda pa vino točijo.“

Družba sv. Mohora.

Letošnje knjige se v družbini tiskarni redno in jako marljivo tiskajo. Dosedaj so v natisu končane in vezane: „Večernice,“ katere obsegajo obdarovano Slemenikovo povest „Izdajavec“ na pol desetih polah; Dr. Vošnjakovo „Umno kletarstvo,“ ki v koledarjevi večji obliki obsega 11 pol z 12 podobami in „Kristusovo življenje in smert,“ prvi snopič drugega dela. Koncem meseca marca bode dovršen tudi osmi snopič „Življenja svetnikov“ in do konca aprila IV. del „Živali“. Tačas se sestavlja imenik letošnjih udov in mesec majnik in junij sta odločena natisu družbinega „Koledarja“. Uredjeno je tedaj vse tako, da na vsak način družbeniki dobé knjige ob pravem času. Vse rodoljube pa zopet nadležno prosimo, da si prizadevajo povsod, kar le morejo pridobiti mnogo novih udov; kajti knjige se tiskajo letos v 22.000 iztisih in tiskovni stroški, dasiravno družba ima lastno tiskarno, so vedno še ogromni, ker se je podražilo delo in poskočila cena papirja. Vpisovalne pole naj se pošljejo družbi vsaj do 10. aprila. — Odboru je od odličnih strani došlo zopet nekaj novih rokopisov. Omenimo v prvi versti, da je slavnoznani naravoslovec in verli slov. pisatelj gosp. dr. S. Šubic, profesor Graškega vseučilišča, družbi naklonil obširen spis „o telegrafiji,“ ki razpravlja vso zgodovino in sedanji stan te od dneva do dneva važnejše iznajdbe. Razpravo razjasnuje 28 podob. Dalej je marljivi slov. pisatelj g. Leopold Gorenjec odboru poslal poslovenjeno Hoffmanovo povest: „Vérna mati ali kaj mora mati vse sterpeti za svojega otroka,“ in gosp. P. Gr. . . ss, čegar spis „Vertnarica“ je bil letos obdarovan, je poslal zbirko raznih povesti. Vsi omenjeni rokopisi so presojevalnemu odseku družbinega odbora oddani v razsodbo, katero naznanimo ob svojem času.

Razne novice.

Duhovske spremembe v Kerški škofiji: Za provizorja sta postavljena č. gg.: Janez Eder iz Zgornjega Milštata v Trefling in Janez Joas od sv. Heme v Krasnico. G. Henrik Angerer gre iz Kotmarevesi za kaplana k sv. Hemi. Naš rojak č. g. Gabrijel Leks, fajmošter v Lesah, se poda 10. t. m. na božjo pot v Jeruzalem.

Cvetnik, berilo za slovensko mladino, I. del, vredil rajni Anton Janežič, prišel je ravnokar v novem natisu na svetlo. Natisnila in založila ga je tiskarnica družbe sv. Mohora, in se dobi pri njej ali pa tudi pri raznih knjigar-

jih na prodaj. Cena mu je 80 kr. Srednje šole na Slovenskem, v katerih se rabi kot berilo, bodo se ga gotovo razveselile.

Volična reforma. Prav mirno in tiho, kakor bi šlo za kako malenkostno stvar, bila je zadnji četrtek 6. t. m. volična reforma v državnem zboru končno sprejeta. Pred glasovanjem so bili vsi Poljaki in tudi Černe izstopili, poprej še izreki, da nočejo sodelovati pri tem ustavnem prelomu. Razun ustavakov so bili samo še Dalmatinci v zbornici. Brez vse debate je bila nova postava s 120 glasovi sprejeta. Dalmatinci so glasovali za-njo in tako pokazali, da jim ni mar za druge Slované v Avstriji. Zdaj pride ta postava v gosposko zbornico v obravnavanje in potem, če jo ta prevzame, kar sicer ni dvomiti, odvisi še od presvitlega cesarja, ali bo se dejansko izpeljala ali ne.

Dohodki družbe sv. Mohora za leto 1873.

Na novo so pristopili dosmertni udje:

433. G. Volčič Anton v Podgradu . . . . . gld. 15.—
434. „ Volčič Jakob, kmet v Škofji Loki . . . . . „ 15.—
435. Učiteljska knjižnica v Kerškem . . . . . „ 15.—

Letnino so poslali:

- A. Komelj 1 gld.; J. Dobnik 1 gld.; Kompoš 1 gld.; o. Dr. Robida 1 gld.; E. Fortunat 1 gld.; J. Krasnik 1 gld.; J. Muhvič 1 gld.; J. Koler, M. Kos, Fr. Trup, J. Švajger, Gr. Goričnik, J. Dobernik in Rudic Mojca v Št. Tomažu 7 gld.; A. Ukmar 6 gld.; J. N. Vertot 1 gld.; A. Vidović 1 gld.; Fr. Goriček, župnik v Javorjah 15 gld.; U. Golmajer, župnik v Kubeđu 5 gld.; Fara Št. Rupert in Dolenskem 35 gld.; B. Poglšek, mašnik v Zavadnah 14 gld. 20 kr.; K. Tedeschi, župnik v Gorjah 52 gld. 10 kr.; A. Čibašek, župnik v Št. Kocjanu 16 gld.; J. Verbanček, župnik v Krašnji 30 gld. 40 kr.; knez. šk. ordinariat v Mariboru 5 gld.; Fr. Dekleva v Slavini 1 gld.; kapucinski konvent v Leibnici 6 gld. 50 kr.; Dekanijski urad v Celovcu 10 gld.; M. Andolšek 2 gld.; J. Šlaker, fajm. v Monte 10 gld.; Gr. Somer 1 gld.; J. Jereb, župnik v Dragi 11 gld.; o. Antolkovič D. 2 gld.; B. Smrečnik, župnik na Žihpoljah 16 gld.; dr. J. Muršec 2 gld.; Šk. Zamlič 3 gld. 30 kr.; J. Gerčar 2 gld.; A. Šket 1 gld.; A. Drobež, farni oskerbnik v Šmihelu 26 gld.; Jer. Franki 1 gld.; L. Bergant, kaplan v Radečah 54 gld. 60 kr.; M. Mesner 1 gld. 10 kr.; V. Serajnik, učitelj v Št. Janžu 25 gld.; J. Leskovar, župnik v Švabeku 21 gld.

Kurzi na Dunaji 7. marca.

Kreditne akcije . . . . . gld. 339.75	Nadavek na srebro gld. 107.50
Národno posojilo . . . . . „ 71.75	Napoleondori . . . . . „ 8.70 ¹ / ₂

Teržna cena v Celovcu.

Po vaganu: pšenica gld. 6.51 — rež gld. 4.— — ječmen gld. 3.62. — oves gld. 1.92 — ajda gld. 3.15 — turšica gld. 3.30 — kaša gld. 6.30 — fižol 3.75
Funt masla 59 kr. — špeha sirovega 40 kr. — prekajenega 46 kr. Par jajec 4 kr. — pišek 1 gld. 15 kr. — kapunov 4 gld. 50 kr. Derva 12 palcev dolga, seženj mehkih gl. 3.80, terdih gl. 4.90.

Listnica.

Besednikova. Novim naročnikom moremo postreči še z vsemi letošnjimi listi Besednika.

Č. g. A. C. v Kr. S poslanim je naročnina poravnana do konca julija t. l. — Č. g. Anton Germek v Dobravljah. Prosimo, naznanite nam tudi pošto, po katerej želite Bes. prejemati, sicer ne vemo, kam list pošiljati.